

שאלות

- א. ויִלְקַט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנּוֹמָצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (זו ד) בפרשה הקודמת נאמר (מא מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר. מה בין לשון וַיִּצְבֹּר לבין לשון ויִלְקַט.
- ב. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו. (מה ג) לכאורה הרי כבר שאל אותם (מג כז) הַשְּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּה. והם ענו לו (מג כח) שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֲבִינוּ עוֹדְנוּ חַי.
- ב. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדַרְךָ. (מה כד) פרש"י - אֵל תִּתְעַסְקוּ בְּדַבַּר הַלְכָה. על איזה דבר הלכה נתכוון יוסף? אמאי לא הזהירם בפעם הקודמת.
- ג. וַיִּשְׁבֹּת בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן (מה י) מה הטעם שיוסף בחר להושיב את אביו ואת אחיו בארץ גושן דווקא.
- ד. וְאִתָּה בֶן אֲדָם קַח לָךְ עֵץ אֲחָד וְכַתֵּב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל תִּבְרְיוּ וְלִקַּח עֵץ אֲחָד וְכַתֵּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֲפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל תִּבְרְיוּ. (מפט"ר) מה הטעם שאצל יהודה כתיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וביוסף כתיב בֵּית יִשְׂרָאֵל.
- ה. וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶה שְׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֹא-לֵהִי אֲבִיו יִצְחָק. (מו א) מה הטעם דכתיב בְּאֶרֶה שְׁבַע ולא כתיב 'בְּאֶר שְׁבַע' כמו בכל המקומות בתורה.
 - ו. וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנּוֹצְבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי (מה א) מה הטעם דכתיב יָכֹל בכתיב חסר.
 - ז. וַיָּמָת עַר וְאוֹנוֹן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיְהִי בְנֵי פְרִיץ תְּצַרְוֹן וְחַמּוּל. (מו יב) מה הטעם שהזכיר הכתוב אותם שמתו בְּאֶרֶץ כְּנַעַן.
 - ח. וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנּוֹצְבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אֹתוֹ בְּהַתְּנִיעַ יוֹסֵף אֶל אֶחָיו. (מה א) מה הטעם שיוסף הצדיק שהיה יודע שאביו מצטער עליו כל היום לא שלח לו והודיע לו שנהיה שליט והוא חי, ושלא יצטער עליו, כמו כן למה לא גילה לו הקב"ה.
 - ט. פרעה אמר ליוסף אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הוּא בְּמִיטַב הָאֶרֶץ הוֹשִׁיב אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אֶחָיֶךָ וַיִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן. ואילו יוסף הושיבם בְּמִיטַב הָאֶרֶץ בְּאֶרֶץ רַעַמְסֵס. מהו מיטב ארץ מצרים.
 - י. וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֵא בְּאֶרֶה שְׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֹא-לֵהִי אֲבִיו יִצְחָק. (מו א) כמה שנים היה יצחק חי לאחר מכירת יוסף. מה הטעם שהזכיר את יצחק.
 - יא. וַיִּרְא אֶת הַעַגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף (מה כז) פרש"י - סימן מסר לָהֶם בְּמַה הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפָרִשֵׁת עֵגְלָה עָרֹפָה. אמרו רז"ל (ברכות לא.) אֵל יִפְטֹר אֲדָם מִתְּבִירוֹ אֲלֵא מִתּוֹךְ דָּבַר הַלְכָה. מהו דבר ההלכה שראוי לומר כשנפטר מחבירו.
 - כ. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעֹד אֲבִי חַי וְלֹא יָכֹלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו. (מה ג) משמע כי אילו לא נבהלו יכלו להשיב דבר על תוכחתו. מהי הטענה אותה יכלו אחי יוסף לטעון?
 - ל. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פְּרַעֲהוּ יְמֵי שְׁנֵי מֵגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה מֵעַט וְרַעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי וְלֹא הִשְׁיֵגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיִּי אֲבֹתִי בְיַמֵּי מִגּוּרֵיהֶם. (מז ט) מספר השנים שנחסרו מיעקב לפי דיבר כלפי מעלה שלא בירך על הרעה, וקי"ל (משנה ברכות ט) סָבַב אֲדָם לְבָרַךְ עַל הַרְעָה כְּשֶׁמָּהוּ מְבָרַךְ עַל הַטּוֹבָה.
 - מ. וְלֵאבִיו שָׁלַח קֹדֶשׁ עֲשָׂרָה חֲמִירִים נִשְׂאִים מִטוֹב מִצְרַיִם וְעֶשְׂרֵת אֲתֹנֹת נִשְׂאֹת בָּר וְלָחֶם וּמִזֹּון לְאֲבָיו לְדָרְךָ. (מה כג) מה הטעם דכאן כתיב חֲמִירִים ואח"כ אֲתֹנֹת, ואילו אצל עשיו כתיב (לב טז) אֲתֹנֹת עֲשָׂרִים וְעֶשְׂרֵה, הקדים הנקבות לזכרים.
 - מ. כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֵצְאוּ יָרֹכּוּ מִלְּבַד נָשִׂי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשׁ שְׂשִׁים וְשֵׁשׁ. (מז כא) לכאורה קשה שהרי סרה בת אשר לא היתה יוצאת ירכו דכתב הרמב"ן (כמדבר כו מו) בשם התרגום שהיתה בת אשת אשר, ושום בת איתת אשר סרה.
 - נ. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִמָּה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן (מז ח) מה הטעם דכתיב בְּכֹר בכתיב חסר.
 - ס. כִּי זֶה שְׁמֹתֵם הַרְעִיב בְּקֶרֶב הָאֶרֶץ עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חֲרִישׁ וְקִצִּיר. (מה ו) לכאורה אם אין חריש פשיטא דאין קציר.
 - ע. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו הַיּוֹדֵה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי יִזְכָּר נָא עַבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי וְאֵל יִסֹּר אֶפְרַיִם בְּעַבְדְּךָ כִּי כְּמוֹת כְּפָרְעָה. (מד יח) פרש"י - מה פרעה גֹּזֵר וְאֵינוֹ מְקַנֵּם, מְבַטֵּחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אֵף אִתָּה כֵּן. מה גזר פרעה ולא קיים ומה הבטיח ולא עשה.
 - ע. וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גִּשׁוּ נָא אֵלָי וַיִּגְשׁוּ. (מה ד) פרש"י - רָאָה אֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר; אָמַר: עֲכָשׁוּ אִשִּׁי נִכְלָמִים. קָרָא לָהֶם בְּלִשׁוֹן רַכָּה וּמְתַנַּנְגִּים, וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל. וכן תרגום יונתן - וְחַמּוּן גְּזִירַת מְהוּלְתִי וְקָרִיבוּ. לכאורה מה הראיה בזה הלא גם המצרים היו מהולים. דכתיב (מא נה) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהוּ לְכָל מִצְרַיִם לְכוּ אֵל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ. פרש"י - לְפִי שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שְׂיִמְלוּוּ.
 - פ. יש סוד גדול בלבישת בגד זה שאין שולט בו שום כישוף, ובלבד שלא יהא מעורב בו סוג אחר.
 - צ. לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת. (מה כב) מה הטעם שיוסף נתן לבנימין דווקא שלוש מאות כסף. כיצד לא חשש לקנאת האחים.
 - ק. לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת (מה כב) מה הטעם שנתן להם שְׂמֹלֹת וכי חסר להם מלבושים? וגם מהו לשון חֲלָפוֹת.
 - ר. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵל תִּרְגְּזוּ בְּדַרְךָ. (מה כד) פרש"י - אֵל תִּתְעַסְקוּ בְּדַבַּר הַלְכָה, שְׁלֹא תִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדָּרָךְ (תענית י' ע"ב). כתב ר"ח - ואוקימנא לעיוני אבל במגרס לא. דאמרינן (שם) שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים שְׂמֵחִים בְּדָרָךְ וְאֵין בִּינְיָהוּ דְבָרֵי תוֹרָה רְאוּיָן לִישְׁרָף. מה הטעם שיעקב לא ציום על זה.
 - ר. וַיִּנְשָׁק לְכָל אֶחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם וְאֶחָדֵי כֹן דָּבְרוּ אֶחָיו אֹתוֹ. (מה טו) מה הטעם שיוסף בכה על אחיו והם לא בכו. והוא אחרי שכבר בכה על צוארי בנימין, שראה שני מקדשות שצִעֲתִידֵין לְהִיֹּת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין, וְסוֹפֵן לְחַבֵּר.
 - ש. לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחֲמֵשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת. (מה כב) מה הטעם דלגבי האחים כתיב חֲלָפוֹת בכתיב מלא עם ו', ולגבי בנימין כתיב חֲלָפֹת חסר בלי ו'.
 - ת. וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֵל יוֹסֵף אֲמוֹתָהּ הַפְּעַם אֶחָדֵי רְאוּתִי אֶת פְּנֵיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי. (מו ה) פרש"י - סְבוּר הָיִיתִי לְמוֹת שְׁתֵּי מִיתוֹת, בְּעוֹלָם הָיָה וְלְעוֹלָם הַבָּא שְׂנֹסֶת־לָקָה מִמֶּנִּי שְׂכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שְׂיִתְבַּעֲנִי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִיתְתֶּךָ. עֲכָשׁוּ שְׁעוֹדֶךָ חַי, לֹא אֲמוֹת אֲלֵא פַעַם אַחַת (תנחומא ט). איך לא הבין יעקב אבינו דיוסף חי שהרי לא היה יכול להתנחם, ומת נשכח מהלב.

תשובות

- א. איסוף חלקי, מעט מעט הוא לשון ליקוט, כמו (ויקרא טו) **וְלִקְטוּ קַצִּירָהּ לֹא תִלְקְטוּ**, וכן (שה"ש יב) **וְלִלְקַט שׁוֹשְׁנִים**. לשון צבירה משמעותו איסוף בכמות גדולה ביותר כמו שנאמר **וַיִּצְבֵּר יוֹסֵף בָּרַךְ פְּחֹל הַיָּם**. כך גם במכת הארבה נאמר (שמות ח) **וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם הַחֲמָרִים הַמֵּרִים**. בפרשת מקץ מדובר בשנות השבע נאמר **וַיִּצְבֵּר** כיון שהיה בכמות גדולה ביותר ובשפע רב. אבל כאן כאשר תם הכסף מפני הרעב, המשיך יוסף לאסוף את שארית הכסף שעוד נותר במצרים, מעט מעט. לכך נאמר **וְלִלְקַט**. (שנים מקרא בשם תוספת ברכה)
- ב. בריאותו שאל כאן ולעיל שאל על חיותו. **א"נ** מתחלה שאל על ידי מתורגמן וכאן שאל בעצמו. **א"נ** מתחילה לא האמינם ולכן שאל אותם כעת שוב. (מושב זקנים) **א"נ** לא שאל עתה אלא להיכנס עמהם בדברים לקרבם. (טור) תוספת דרישה וחקירה מפני גודל הדאגה עליו בלבו שמה נפטר (ר"א בן הרמב"ם). **י"ל** ד"ח' הכא הוא מלשון **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם**, וכך אמר עודנו קיים ואבי חי בנבואתו. (מהרי"ק) *
- ב. כן נח או דין ישראל איזה דין יש לאחים - יוסף סבר דדין ישראל יש להם אפילו קודם מ"ת והשבטים סברו דדין ב"נ יש להם. ע"כ דנו ליוסף מה שדנו. עכשיו שנודע להם דעוד יוסף חי וכי הוא ממשל ככל ארץ מצרים נתוודע להם שטעו עד עכשיו וראו שצודק יוסף דדין ישראל יש להם. על כן הזהירם עכשיו שאל יתעסקו בדבר הלכה. (פרדס שמאי ע"פ ספר פרשת דרכים והשל"ה) *
- ג. גבול של מצרים וגבו לארץ ישראל היא ארץ גושן. לפי שידע יוסף את נפש אביו שאינו רוצה לצאת מארץ כנען ובפרט למצרים, לפיכך בחר בגושן שהוא קרוב ביותר לארץ ישראל. וכן גבוה יותר מארץ מצרים, ותיכף כשיכלו שנות הרעב ישוב ארצה כנען. וכן לפי שפרעה נתן לשרה אמנו את ארץ גושן ולא יערערו המצרים על מסירת גושן לבני ישראל. **א"נ** כל ארץ מצרים היתה מיושבת מלבד גושן, לפי שהיתה שייכת למלכות לפיכך בחר בה למושב בני ישראל, כדי שלא להונות את המצרים מאחוזתם לטובת אחיו. (אזנים לתורה)
- ד. דעתן מיושבת עליהם כבנים - אלו גלויות של בבל. גלויות של שאר ארצות אין דעתן מיושבת עליהן כבנות. והנה שבט יהודה גלו לבבל לכך קרי להו **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, ועשרת השבטים גלו לשאר ארצות לפיכך קרי להו **בְּיַת יִשְׂרָאֵל** דהיינו הנשים, כדכתיב **פֶּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב** אלו הנשים. (טעמא דקרא)
- ה. ה' דברים גרמו ליעקב לבוא לבאר שבע - לפי ששם הלך אברהם מן העקדה, אמר כשם שיצחק אבי נעקד והיה איל תמורתו כך הייתי אני ראוי ליאסר בשלשלאות של ברזל, וניתן בני תמורה לי תחתיו שנאמר (תהלים קה) **עֲנֹ בַכַּבֵּל רַגְלֹי**, וכשרצה יצחק ללכת למצרים אמר לו הקב"ה (כ"ג) **גֹּיֵר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת**, וכתיב **וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֶר שְׁבַע**. וכל מה שכתב שם כן יעקב, **וַיֵּרָא אֵלָיו - הֲתֵינָה בְּלִילָה**, וביעקב כתיב **וַיֵּאמֶר אֶל-לְהִים לִישְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה, אֲנֹכִי אֶלֹהֵי אַבְרָהָם אֲבִיךָ וְבִיעֲקֹב אֲנֹכִי הָ-אֵל אֶלֹהֵי אַבְרָהָם, אֵל תֵּירָא כִּי אֲתָךְ אֲנֹכִי, אֵל תֵּירָא מִרְדֵּה מִצְרַיִם**. (הרוקח) *
- ו. ו' דברים עשו לו האחים - זרקו בו חיצים, הכוהו, הפשיטוהו, השליכוהו בבור, מכרוהו, הטבילו את הכתונת בדם. והוא רצה למשוך דעתו מהם כדי להכניס בלבו את האבתם. (רבינו אפרים) כיון שביקש יוסף להתפייס עם אחיו באהבה שלמה אמר לעקור מלבו כל שריד של טינא ממעשיהם על מה שאמר לי האיש עליהם, דכתיב (לו יז) **וַיֵּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אִמְרִים נְלִכָה דְתִינְנָה**. לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. וזהו ה**וּצִיאָהוּ כֹל אִישׁ מִעֵלָי**. (מקור ברוך)
- ז. זכות מלמד עליהם שהטעם שמתו ער ואונן היה לצד שהיו בארץ כנען ולמדו ממעשיהם הרעים, וזולת זה בניו של אותו צדיק אין שורשם רע ומר ח"ו. **א"נ** הודיע הכתוב שאחר שיהודה עשה מצות יבום חזרו ער ואונן להיות **בְּנֵי פְרִיץ חֲצִרֹן וְחַמּוּל** כי חזרו לעולם מעוברים בסוד נפש המת והיו חצרון וחמול. (אוה"ח) **א"נ** כתיב (ויקרא יח כח) **וְלֹא תִקְיֵא הָאֶרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאָתְכֶם אֲתָהּ פֹּאֶשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם**. פרש"י - ארץ ישראל, אינה מקַמַּת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. לפיכך כתיב **בְּאֶרֶץ כְּנַעַן** משום שהיו בארץ ישראל על כן לא היתה הארץ סובלת עוברי עבירה. (פרדס שמאי)
- ח. חרם עשו האחים שלא לגלות את הדבר ושתפו את השכינה וכן את יוסף עמהם. לפיכך המתין עד שבאו כולם והתירו החרם בהסכמת כולם, דכל דבר שבמניין צריך מנין אחר להתירו (ביצה ה.). **א"נ** אם היה מודיע לאביו היו אחיו בורחים זה לכאן וזה לכאן מפני הבושת, אבל לקחם מעט מעט בדברים והושיבם שלא יתביישו ולטובה התכוון. (מושב זקנים) *
- ט. טובה ארץ רעמסס לזריעה ולגידול, לעומת ארץ גושן שהיתה טובה למרעה בהיותה אדמת טרשים אך לא טובה לזריעה. לכן יוסף הושיבם בארץ גושן כדי שיהיה להם מקום טוב למרעה. אבל כאחווה נתן להם את ארץ רעמסס. (שנים מקרא בשם בנין אריאל)
- י. י"ב שנים יצחק חי אחר מכתו של יוסף. כדאמרינן (לו לה) **וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ אֲבִיו זֶה יִצְחָק**. ולפי שהיה מצטער על יוסף, בלכת יעקב מצרימה **וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאֱ-לֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק**. (הרוקח) רצה יעקב אבינו לתקן את מצות כיבוד אב ואם שלא שלם כ"ב שנים ע"כ **וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאֱ-לֹהֵי אֲבִיו יִצְחָק** דייקא כדי לקיים כיבוד אב ואם ביתר שאת. (פרדס שמאי) *
- יא. יחיד ורבים הלכה כרבים. ר"ת **ויה"ך** והוא שם המסוגל לשמירה בדרך. וכן ס"ת **פִּי מְלֹאכָיו יִצְנֶה לָךְ לְשִׁמְךָ** כָּל דְרָכֶיךָ. (בני יששכר בשם אגרא דפרקא כא)
- יב. כָּל הַגְּדוֹל מִקְבִּירָו יִצְרוּ גְדוֹל הַיָּמִינוּ. (סוכה נב.) מול תוכחת יוסף על שמכרו אותו לעבד ולא כבשו את יצרם יש טענה ניצחת, שהרי יוסף הוא קטנן של שבטים ואם כן יצרו היה קטן יותר ובנקל יכול היה לכבוש את יצרו ולא להביא את דיבתם רעה אל אביהם. (כמוצא שלל רב בשם שו"ת מהרי"א"ק)
- יג. ל"ג שנים נחסרו מיעקב - לפי שדיבר כלפי מעלה, דקיימא לן כשם שמברך אדם על הטובה כך יברך על החילוף, והוא לא עשה כך, לפי שבשעה ששאלו פרעה כמה ימי שני חיך **וַיֵּאמֶר יַעֲקֹב אֵל פְּרֹעֶה מַעַט יָרְעִים** (בראשית מז ט), ומנין התיבות הם שלשה ושלשים תיבות. (מדרש אגדה ויה"ח) *
- יד. משוי שולח יוסף לפיכך הקדים החמורים לאתונות, יעקב שלח לעשוי הנקבות ואח"כ הזכרים לפי שהם לפריה ורביה. (הרוקח)
- יז. מַגְדָּל יָתוֹם פְּתוּךְ בֵּיתוֹ מַעֲלָה עָלָיו תִּפְתָּח פְּאִילוֹ יִלְדוּ (סנהדרין יט ב). לפי שגידלה אשר כבת שפיר נקראת יוצאת ירכו. (טעמא דקרא)
- יח. ניטלה בכורתו של ראובן ממנו וניתנה ליוסף לפיכך כתיב **בְּכֹר חֶסֶר**. (טעמא דקרא בשם האריז"ל)
- יט. ספחים נמי לא היו נמצאים - היינו תבואת השדה העולה וצומחת מעצמה, בלא תרישה וזריעה. (מדרש לקח טוב) כדאמרינן (פסחים נב ב) כיון שאין אתה זורע מאין אתה קוצר, אלא מסאן שהספחים אסורים. **א"נ** יש שזורע בלא חריש שנילוס מטשטשת הקרקע. (מושב זקנים)
- ע. עבד לא מולך ולא רוכב על הסוס ולא ילבש תכשיטי מלכות ויוסף שהיה עבד לפוטיפר נהיה מלך, והבטיח שכל הבאים לשובור בר יבואו בטוחים בבואם ובצאתם ואלו נתפשו כמרגלים. (הרע"ב, מושב זקנים, פענח רזא) *
- ע. עניים מלו - עשירים לא מלו. אמרו ודאי לא מל מחמת הרעב כי עשיר היה. **א"נ** מאין בא המילה אם לא על ידי אברהם יצחק ויעקב. (מושב זקנים) *
- פ. פשתן - מי שלובשו אין שולט עליו שום כישוף ובלבד שלא יהא מעורב בו מין אחר, וכשהלביש ליוסף בגדי שש היה ירא שלא ידמה לו, על כן שם רביד זהב על צוארו, כדי להסיר ממנו סגולת בגדי הפשתן. (משכיל לדוד) *
- צ. ציער יוסף את בנימין בצער של עבדות כשאמר (מד יז) **אֲשֶׁר נִמְצָא הַגִּבְעִי בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עֶבֶד** וחשב בנימין שיקחנו לעבד, לכך נתן לו לפייסו פי עשרה מדמי עבד. (אלשיך) וי"א שהיה זה דמי בושתו, לפייסו על כך שהעליל עליו שגנב את הגביע וגרם לו בושה מרובה. (עיון יעקב) וכ"כ רבינו בחיי בשם המדרש - היו מביישים אותו והיו קורין לו גנב בר גנבתא, על שם שכתוב (בראשית לא) **וַתִּגְנַב רְחֵל אֶת הַתְּרָפִים** והיו מכים אותו על כתפיו. ולפי שהיו חושדים אותו ואין בו זכה ששרתה שכינה בחלקו זהו שכתוב (דברים לג) **וַיִּבֶן בְּתִפְיָיו שִׁבְן** *
- ק. קרעו בגדיהם בגללו על כן נתן להם חלופיהם. וזהו לשון **חֲלֻפּוֹת**. (פענח רזא) וכ"כ החזקוני - שדרך בני אדם להחליף ודומה לו **הוּא שִׁמְלָתוֹ לְעָרוֹ** זהו החלוק הטפל לעורו. לפי שגרם להם שרקעו בגדיהם שלא כדון כשזולה לתת הגביע באמתחת בנימין ונתביישו על שהיו קרועי בגדים.
- ר. רעב היה כאשר עזבו את יעקב, משום כך לא היה צריך להזהירם שהרי 'אם אין קמח אין תורה', אולם בשעה שעזבו את יוסף לאחר שנתן להם מזון היו מסוגלים ללמוד בעיון לפיכך היה צריך להזהירם שלא יתעסקו בדבר הלכה כדי שלא ירגזו בדרך ויבואו לידי טעות. (חמדה גנוזה) *
- ר. רוח הקודש נצנצה בו שראה את אחיו עשרת השבטים שגלו והתפזרו בין העמים, נהם לא ככו, **שְׁלֹא שְׁרַמְתָּה עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ**. (זוהר פר' ויגש) *
- ש. שוות היו במידתם החליפות אצל בנימין, לעומת האחים שהיו במידות שונות ולכך כתיב חסר, וכן מצינו בלחות דכתיב (דברים ה יח) **שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים בְּלִי ו' לְפִי שְׁהִיו שׁוּיִם**. (לקוטי בשמים) וכן אצל שמשון כתיב (שופטים יד ט) **נָתַן מִקָּה שְׁלֹשִׁים אִישׁ וַיִּקַּח אֶת חֲלִיצוֹתָם וַיִּתֵּן הַחֲלִיצוֹת לְמַגִּידֵי הַחֲדָה**. בכתיב מלא.
- ת. תשובה סבר יעקב שצריך לעשות ויענש על זה, דאמרינן (שבת קמט ב) **כֹּל שֶׁחִבְרִירו עֲנַשׁ עַל יָדוֹ אֵין מְכַנְסִין אוֹתוֹ בְּמַחֲצִיתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה**, סבר יעקב שלכן לא נשכה יוסף מלבו לפי שלא נכנס במחיצת ה', ועיקר השכחה דהנשמה נסתלקת למעלה, אבל כיון דאין מְכַנְסִין לְמַחֲצִית הַקַּב"ה לא נשכה. (פרדס יוסף)

מקורות / חידויון *

- ב. **הַעוֹד אָבִי חַי** - חשב שאולי אמרו בעת הזאת שכבר ימות אביהם ביגון כדי ששישגו מבוקשם בהשבת בנימין אבל אולי לא היה חי ולזה רצה לדעת זה באמת. (רלב"ג) סימן מסר להם שהיה יוסף כיון שקרא יעקב אבי, דאי היה מצרי לא היה קורא אותו אבי כי גנות היה לו כי גם הלחם לא היו אוכלים המצריים עם העבריים כ"ש שלא היו קוראים אותו אביהם. (ר"ח פלטיאל)
- ב. **אֵל תִּרְגְּזוּ בַּדְרָךְ** - לפי שמסר להם לסימן את הלכות עגלה ערופה שלמדו אביו לפני פרידתם, ויהא להם עתה נושא חדש לפלפל בו. (אזנים לתורה)
- אֵל תִּרְגְּזוּ בַּדְרָךְ** - אל תפחדו משום דבר, להביא כל מקניכם ורכושכם וכל אשר לכם מאחר שאתם אחי כי שלום לי מכל צד ולי כל הארץ, לשון לב רגז. ד"א אף כי הטענת אתכם עושר כל כך בימי רעב שלסטים מצויין אין לכם לירגז. (חזקוני)
- ה. **וַיָּבֵא בְּאֵרָה שִׁבְעָה** - בא לבאר שבע שהיה מקום נכון לנבואה והקריב שם קרבנות כדי שתגיע לו שם הנבואה להמלך בזה עם ה' יתברך אם יסכים שילך יעקב שם לראות את יוסף או לשבת שם כמו ששאל ממנו יוסף בנו. (רלב"ג) ובא לבאר שבע מקום תפלת אבותיו ליטול ממנו רשות ביציאת חוצה לארץ שהיה קשה בעיניו. (רבינו יהושע אבן שועיב) ה' מרמזת לשכינה (אגרא דכלה - שופטים)
- ח. **וַיַּגְדוּ לוֹ לְאָמֵר עוֹד יוֹסֵף חַי** (מה כו) **וַיַּגְדוּ** כתיב חסר, לא הגידו לו עד שהתירו החרם. זהו **וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם** ששרתה עליו שכונה, אבל עד עתה לא שרתה עליו מפני ששיתפו השכינה עמהם בחרם ואם היתה שורה עליו אפילו לדברים אחרים היה יעקב שואל אנה יוסף בני. (הרוקח)
- אִיךָ לֹא חָשׂ יוֹסֵף עַל צַעַר אָבִיו כַּמָּה שָׁנִים** - כי מעת ירידתו למצרים עד עת בוא דברו יתברך והוציאו מבית האסורים למלוך אין סיפק בידו להודיע לאביו, ואפילו שיונח שהיה סיפק בידו חש על נפשו שידעו אחיו בדבר ולצד בושתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לבל תגיע להם בושת מאביהם, וגם אפשר כי יקללם וימית כולם ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם, לזה חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנע מבא בדמי נפשו, ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר גדול והלכה לה חששה ראשונה, אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו, והוא על דרך אומרם ז"ל (בבא קמא דף טז): 'מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילכין פני חבריו', וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב, וסבל שישאר אביו בצער מלביישם. (אזה"ח)
- י. **וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאֲלֹהֵי אָבִיו יַצְחָק**. היה ראוי שיאמר הכתוב ויזבח זבחים לה', מפני שראה הגלות מתחיל עתה בורעו והיה מתפחד מזה וע"כ הוצרך להקריב הקרבן הזה לפחד יצחק, והיו שלמים כדי להשלים אליו המדות, וכיון שהקריב קרבנותיו אל הכונה הזאת אז נראה לו פחד יצחק במדת הדין רפה, לבאר כי אע"פ שיגלו שם בניו לא יכלו בגלותם. וע"כ אמר אלהים במראות הלילה כלומר מדת הגבורה ובמדת הדין רפה והוא שבשרהו בגאולה אחר השעבוד והענוי. (רבינו בחיי)
- לְמָה הַזְכִּיר רַק אֵת יַצְחָק?** לפי שכל אחד מהאבות נתנסה ברעב, אברהם ירד בימי הרעב מצרימה, יצחק רצה לרדת לשם בימי הרעב אמר לו הקב"ה **אֵל תִּרְדָּה מִצְרַיִם**, יעקב לא רצה אפילו בימי רעבון לרדת מצרימה, רק שלח את בניו לשבור אוכל ולהביא אליו. לפיכך הלך לדרוש את ה' בבאר שבע. ובנפשו פנימה רצה לשמוע את אותה תשובה שקיבל יצחק אביו - **וַיִּזְבַּח זִבְחִים לַאֲלֹהֵי אָבִיו יַצְחָק** היינו **אֵל תִּרְדָּה מִצְרַיִם** אבל כבר הגיע הזמן לרדת, וכדי שלא ירד בשלשלאות של ברזל ציוה עליו **אֵל תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִם**. (אזנים לתורה) א"נ כתיב (תהלים קה) **וּשְׁבוּעָתוֹ לִישָׁחֵק** לפי שיצחק נתן את ההפרש בסך ק"ץ שנים וקיצר את שנות גלות מצרים. לפיכך הזכיר יעקב את יצחק.
- ל. **וַחַיִּי יַעֲקֹב ל"ג שָׁנָה פָּחוֹת מֵאָבִיו** משום דכתיב (משלי כו ב) **קָלְלַת חַיִּים לֹא [לו] תָּבֵא** על שקלל רחל ואמר (בראשית לא לב) **עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיהָ לֹא יַחֲיֶה** חסרו לו מנין יח"ה שהוא ל"ג משנותיו. (בעה"ט פרשת ויחי)
- מדרש - **בשעה שאמר יעקב מעט ורעים היו** אמר לו הקב"ה אני מלטתיך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים חייך שמנין התיבות שיש מן ויאמר עד בימי מגורי כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך והם ל"ג תיבות ובמנין זה נחסרו מחייו שהרי יצחק חי ק"פ שנה ויעקב לא חי אלא קמ"ז. (דעת זקנים בשם המדרש)
- ע. א"נ יש הבדל בין מי שנימול לשמונה ימים לבין מי שנימול בגיל מבוגר והמצרים לא נימולו לשמונה ימים. א"נ מילה עשו פריעה לא עשו. (אוצר אפרים) א"נ יוסף נולד מהול ויש היכר בין הנולד מהול לבין מי שנימול על ידי בני אדם. והוא אחד משנים עשר שנולדו מהולים. (שפתי כהן) **לְמַחְיָה** אותיות **מילה ח'**, הראה להם המילה שמצותה ביום ח'. (הרוקח)
- אָחִיו יָגִשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ ר"ת** וס"ת בגימטריא **המילה (90)**. זהו שאמר **עֵינֵיכֶם רְאוּת** בגימטריא **הראיתי לכם המילה**. (עם הכולל 807) (הרוקח)
- פ. **כִּי כְמוֹךָ פָּרַעְרָה** - אמר לו יהודה פרעה גזר שאין עבד מלך, ואח"כ המליך אותך, ש"מ משום אהבתך עשה כן ואח"כ הראה שאין אהבתו שלימה שהרי הבטיחך ללבוש בגדי שש לסגולה הנ"ל, ולא עשה. (רוז דמאיר)
- צ. **וּלְבַנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף** - היה זה בעבור עשרת בניו, שקרא בנימין את שמותיהם על שם יוסף והצרות אשר מצאוהו. (מדרש שכל טוב) היינו שאמר יוסף לבנימין למסור הכסף לבניו שלושים שקל לכל אחד, כיון שהם נקראו על שמו וממילא לא היה מקום לקנאה. (נתיבות דעת)
- טעם שלש מאות כסף** - כנגד מה שהיו האחים חייבים במכירתו כי עשרה פעמים שלשים שקלים שהם דמי עבד הם ג' מאות. וזה ממה שאמרו המוכר עבדו לעכו"ם קונסין אותו עד עשרה בדמיו כלומר בדמי העבד שהם שלשים. (רבינו בחיי) רצה לרמוז להם שכיון שמכרוהו לעבד ראויים הם להקנס ולשלם כל אחד שלוש מאות שקלים כסף. על כן נתן לבנימין שלא היה כלל במכירתו, והרי זה כמו שאומר להם אני קונס אותכם על שמכרתם אותי לעבד וכל אחד מפסיד סכום זה. (בעלי התוס')
- ר. **אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה** - איתא בפ"ק דקדושין לעולם ישלש אדם שנותיו וכו' ומי ידע כמה חיי. לא צריכא ליומי ופירש"י ב' ימים מקרא ב' ימים משנה ב' ימים תלמוד. והקשו התוס' דאכתי איכא למפרך ומי ידע כמה חיי אלא בכל יום ישלש ע"ש. איכא השתא יעקב אע"ה כאשר שלחם היה סובר שמת יוסף ומה שהובטח יעקב אע"ה שלא ימותו בניו בחייו נתבטלה. ומאחר שכן השבטים הרי הם ככל אדם ויש לחוש שימותו ולזה אפי' בדרך צריך לקרוא בכל יום הלכה ולשלש כדעת התוס' ולכן לא ציום יעקב לשבטים שלא יתעסקו בדבר הלכה דמוכרחים הם בכל יום להתעסק בהלכה דמי ידע האדם כמה חיי. אכן בהתודע יוסף אל אחיו ההוברר שעדיין ההבטחה במקומה שיעקב אע"ה לא ימותו בניו בחייו לזה ציום דלא יתעסקו בדרך דבבר הלכה דאביהם קיים ויש להם הבטחה שלא ימותו ויכולים להשלים חלק ההלכה אח"ך כשיגיעו לישוב. (פתח עינים - תענית י ב)
- רו"ל מפרשים פשוטו של מקרא שהזהיר עליהם יוסף בשביל המכירה שיבואו לידי רוגז ומריבה, עיקר הטעם שצוה אותם שלא יריבו לא בשביל שהיה מקפיד על הריב שיבא ביניהם רק בשביל כי הרגונות בדרך מביא לידי סכנת הדרך, והדרך מתרגז עליהם. כי לא בלבד המריבה היא שמביאה לידי סכנה, אך כל רוגז - כמו העסק בדבר הלכה, שהם נושאים ונותנים בדבר הלכה ומתרגזים זה עם זה. לכך דבר יוסף לשון כולל, אף על גב דודאי עיקר הכוונה של יוסף היה על הריב שלהם, שזהו בודאי לא גרע מעסק הלכה, שהריב - אין לך רוגז יותר ממנו, ובודאי הם גם כן ידעו כבר דבר זה, ומכל מקום יוסף בא להזהיר אותם כי מפני המכירה לא יניחו הדבר, ויבואו לידי רוגז, ודבר יוסף לשון כולל. (גור אריה)
- ר. משום כף ככה על זה יוסף, ואחר שפקה על זה, ככה על השבטים שגילו. כשנכתב בית המקדש, כל השבטים גלו מיד והתפזרו בין העמים. זהו שכתוב וַיִּנְשָׁק לְכָל אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵהֶם. עֲלֵהֶם נדאי. על כלם ככה, על בית המקדש שנכתב פעמים, ועל אָחִיו עֲשֵׂרְתָהּ שְׁבָטִים שֶׁהִגְלוּ לְגִלּוֹת וְהִתְפָּזְרוּ בֵּין הָעַמִּים. וְאַחֲרַי כֵּן דָּבְרוּ אָחִיו אִתּוֹ, וְלֹא כְתוּב וַיִּבְכֶּה, שְׁהָרִי הוּא כְּכֹה, שֶׁנִּצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהֵם לֹא כֵּן, שֶׁלֹּא שָׁרְתָהּ עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. (זוהר פ"א ויגש)
- מדרש - כשם שלא פייס יוסף את אחיו אלא בבכיה כך הקב"ה אינו גואל את ישראל אלא מתוך בכיה שנאמר (ירמיה לא) **בְּכִי יָבֹאוּ וּבְתַנּוּנִים אוֹבִיָּלִם**. ביאר ה'יפת תואר' - הבכיה היתה של שמחה ולא של צער, וכן הבכיה על אחיו שכתוב **וַיִּנְשָׁק לְכָל אָחִיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם** הבכיה היתה של שמחה במוצאו את אחיו, ועל ידי זה נתפייסו הוא ואחיו בהכירם שהוא שש ושמח עמהם, כן הוא הבכי שמתוכו ישראל נגאלים, ולפי זה **וּבְתַנּוּנִים אוֹבִיָּלִם** הוא לשון חנינה ורחמים כפירוש הרד"ק, וכל מעשה האבות והשבטים סימן הוא לבנים.

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת